RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916. Första kammaren. Nr 55.

Onsdagen den 12 april.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 i anledning av väckt motion angående omorganisation av riksdagsarbetet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering;

nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. i förordningen angående försäljning av vin och öl samt 13 § i förordningen angående försäljning av brännvin;

nr 16, i anledning av väckta motioner om tillägg till 12 § i förordningen om bevillning av fast egendom samt av inkomst; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914; ävensom

bankoutskottets memorial nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bankoutskottets utlåtande nr 27, angående tillfälligt tilläggsarvode åt förste deputeraden i riksgäldskontoret.

Företogs val av åtta ledamöter i riksdagens särskilda utskott. Därvid avlämnades 132 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i två särskilda grupper, så att en grupp bildades av 80 valsedlar med överskrift »nationella partiet» och en andra grupp av 52 valsedlar med överskrift »liberala samlingspartiet».

Härefter bestämdes till den utsträckning, som för utseende av föreskrivet antal ledamöter var nödigt, för vardera gruppen ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blevo därvid med iakttagande av härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här nedan sägs.

För »nationella partiet» uppfördes såsom

nr 1 herr Svensson,
» 2 » Antonsson,
» 3 » von Sydow,
» 4 » Widell,
» 5 » Beckman,

vilka fem namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »liberala samlingspartiet» uppfördes såsom

nr 1 herr Mannheimer,
» 2 » Olsson, Lars,
» 3 » von Koch,

vilka tre namn i denna följd förekommo å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt givna bestämmelser fördelningen av platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid nedannämnda personer hava blivit till ledamöter i utskottet valda i följande ordning:

herr	Svensson	från	»nationella partiet»,
»	Mannheimer	»	»liberala samlingspartiet»,
»	Antonsson	»	»nationella partiet»,
»	von Sydow	»	» »
»	Olsson, Lars,	»	»liberala samlingspartiet»,
»	Widell	»	»nationella partiet»,
»	von Koch	»	»liberala samlingspartiet»,
»	Beckman	»	»nationella partiet».

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående specialundersökningar rörande de norrländska skogarnas föryngring.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran följande nästlidne dag bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden nr 55—59, sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande nr 1, lagutskottets utlåtande nr 22 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 47—51.

Om borttagande av förbudet för prinsar att hava civilt ämbete m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 8 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om ändringar i §§ 44 och 45 regeringsformen samt §§ 5, 6 och 7 successionsordningen m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 237, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen

måtte för sin del, *dels* upphäva vad 44 § regeringsformen samt 5 och 6 §§ successionsordningen innehölle rörande prinsars och prinsessors giftermål och de förres förverkande av arvsrätt till riket samt likaledes vad § 7 successionsordningen stadgade om prinsars och prinsessors utrikes resor, *och dels* beträffande 45 § regeringsformen upphäva rättigheten att tilldela prinsar titlar av hertigdömen och furstedömen och likaså förbudet för dem att innehava civilt ämbete samt i stället förbjuda dem att hava någon militär befattning; eller ock, om detta ej kunde omedelbart bifallas, hos Konungen begära förslag i dessa ämnen till 1917 års riksdag.

Om borttagande av förbudet för prinsar att hava civilt ämbete m. m. (Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt, att herr Lindhagens ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av

1:o) herrar *Edén, Hellberg, Mannheimer* och *Ericsson* i Vallsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av herr Lindhagens motion i vad den avsåge ändring i § 45 regeringsformen måtte för sin del antaga såsom vilande följande

Förslag till ändrad lydelse av § 45 regeringsformen:

(*Nuvarade lydelse:*)	(*Föreslagen lydelse:*)
§ 45.	§ 45.
Varken Svea rikes kronprins och arvfurste eller prinsar av det konungsliga huset skola hava något livgeding *eller civilt ämbete;* dock kunna efter gammalt bruk titlar av hertigdömen och furstendömen dem tilläggas, utan rättighet till de landskap, vilkas namn de bära.	Varken Svea rikes kronprins och arvfurste eller prinsar av det konungsliga huset skola hava något livgeding; dock kunna efter gammalt bruk titlar av hertigdömen och furstendömen dem tilläggas, utan rättighet till de landskap, vilkas namn de bära.

2:o) herr *Hellberg,* som ytterligare anfört: »Då den bestående inskränkningen i prinsars och prinsessors giftermålsfrihet enligt min mening innebär ett av inget verkligt statsintresse motiverat intrång på en allmänt mänsklig rätt och befrämjar en såväl för dem själva som för andra skadlig kastuppfattning samt även ur nationella synpunkter synes föga försvarlig, har jag ansett, att utskottet under någon form bort tillstyrka bifall till motionärens framställning i denna sak.»

3:o) herr *Sterne;* och

4:o) herrar *Olof Olsson, Persson* i Malmö, *Waldén* och *Hallén* utan angiven åsikt.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande låtit foga en s. k. blank reservation. Det tyder ju på, att jag varit missnöjd på ett eller annat sätt. När det nu

Om borttagande av förbudet för prinsar att hava civilt ämbete m. m. (Forts.)

gäller att formulera detta missnöje, har det emellertid sina svårigheter. Till en början måste jag bekänna, att det inte är alltför ofta, som jag tänker på prinsessor — och om möjligt ändå mindre ofta på prinsar. När jag så till på köpet aldrig hört någon av de här omskrivne yttra sig i dessa ting, så har jag egentligen inte någon klar uppfattning om de mått av besvärligheter, som dessa människor måste genomleva på grund av regeringsformens och successionsordningens paragrafer. Jag vet således faktiskt inte, om någon känner tvång på detta område. Men då jag ställes inför den frågan, huruvida dessa paragrafer äro till någon nytta eller om de från en mera allmän synpunkt äro riktiga, måste jag svara nej. Ty att det numera, år 1916, för oss som folk, d. v. s. för vår lycka och trevnad, skulle betyda någonting, huru en prins eller en prinsessa gifter sig, det är för mig den rena obegripligheten. Däremot ligger det i dessa bestämmelser något annat, som jag måste reagera emot, och jag skall exemplifiera i yttersta korthet.

Om en prins utav vårt konungahus gifter sig med en enskild svensk mans dotter, så mister såväl han som hans barn sin arvsrätt till tronen. Det vill säga att såväl han själv som hans barn deklasseras. En svensk mans dotter skulle således under alla omständigheter vara av sämre kvalitet än vilken utländsk prinsessa som helst. En kvinna av germansk stam skulle således vara av sämre kvalitet än en prinsessa utav romansk eller slavisk eller kanhända tämligen tvivelaktig härstamning. Jag får då säga, att för min nationalkänsla är detta förödmjukande. Jag är sålunda närmast böjd för att skriva under vad herr Hellberg har sagt i sitt särskilda lilla yttrande. Men då ett yrkande i den riktningen här väl inte skulle bliva någonting annat än en demonstration, som jag personligen just nu inte har någon särskild anledning att engagera mig för, så stannar jag vid herr Edéns m. fl. reservation såsom ett första steg på den rätta vägen, och yrkar således, herr talman, bifall till denna reservation.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren hade endast ett yrkande, nämligen om bifall till den av herrar Edén och Hellberg m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen. Sålunda kan det icke erfordras någonting till bemötande av vad samme talare anförde till stöd för sin privata mening angående ifrågavarande förhållande. Det skulle sålunda, om jag fattade herr Olsson rätt, nu endast gälla den förändringen i 45 § regeringsformen, att orden »eller civilt ämbete» skulle bortfalla. Jag skall icke långt inlåta mig på den frågan än mindre söka utforska orsaken till, att stadgandet kommit till eller huruvida härvidlag det ligger något bakom av de gamla strider, som karakteriserade föregående tidevarv, då det gällde att åt vissa skikt och avdelningar av innevånarna förbehålla vissa ämbeten. Jag vill emellertid framhålla några synpunkter till försvar för den mening, som jag företräder och som mynnar ut i ett yrkande om bifall till utskottets hemställan och sålunda om avslag på en ändring i denna del. Det

Om borttagande av förbudet för prinsar att hava civilt ämbete m. m. (Forts.)

formella sammanhanget mellan förbudet att inneha civilt ämbete och det tillstånd, som här meddelas prinsar utav kungliga huset att inneha militär befattning, vilka stadganden stå strängt emot varandra, torde vara att söka i 14 § regeringsformen, som tillerkänner Konungen högsta befälet över krigsmakten till lands och sjöss. Då nu prinsar äro arvsberättigade till kronan, och sålunda de presumtiva arvingarna kunna bliva högsta krigsherrar, så ligger det nära till hands, att just därför att de kunna bli högste befälhavare, så böra de jämväl ha fått orientera sig på det militära området.

För övrigt torde det vara även andra omständigheter, som skulle kunna framhållas. Det kan icke nekas, att den militära tjänsten i viss mån är mera lämpad som uppfostrare än kanske någon civil verksamhet. Det är särskilt ett område, som jag därvidlag tänker på. Den militära tjänsten är nämligen ägnad att framkalla vissa synnerligt mycket värdefulla egenskaper nämligen ordning och punktlighet; ej så att förstå, att ej även den civila tjänsten fordrar dessa egenskaper, men på grund av omständigheterna är det nu så, att den militära uppfostran riktar sig på att framkalla just dessa egenskaper. Den civila tjänsten fordrar både ordning och punktlighet, men den vidtager icke någon åtgärd för att framkalla densamma. Den som icke av sig själv kan skaffa sig dessa egenskaper, som äro absolut nödvändiga för civil befordran, stänger sig från sitt avancemang, men någon mera direkt åtgärd, som skulle bibringa tjänstemännen dessa egenskaper, vidtager ej den civila ämbetsvärlden. Detta beror emellertid på, att den militära disciplinen är lika för alla, lika för den högste och den lägste, så att automatiskt dessa egenskaper tvingas fram. Härtill kommer, att den militära förtjänsten och begåvningen torde lättare komma fram vid yngre år än den civila, där sovringen försiggår, tills tjänstemännen bli 40 à 50 år. Man vet icke, huruvida en person vid yngre år verkligen innehar större eller mindre anlag för tjänsten i fråga, men just på den militära banan är det så, att man tidigare kommer underfund med vederbörandes lämplighet.

Herr greve och talman! På grund härav skall jag be att få yrka bifall till utskottets avstyrkande hemställan.

Herr Hellberg: Herr talman! Den föregående talaren lade sitt anförande, som om det hade varit reservanternas mening att förbjuda prinsar att inneha ett militärt ämbete. Som herrarna se, så är det alldeles icke fallet. Vi vilja låta dem oinskränkt åtnjuta den uppfostran till ordning och punktlighet, som herr von Geijer särskilt ansåg dem vara i behov av, men då det å andra sidan kan tänkas, att de, såsom den föregående talaren antydde, bliva regenter, så kan det vara minst lika viktigt för dem att få insikt i och kännedom om civila förhållanden. Konungen är icke bara högste befälhavaren, utan rikets högste styresman, och han har därför anledning att sätta sig in i alla möjliga civila frågor. Det har — tyvärr kan man säga — varit på det sättet, att Konungen har hittills ensidigt representerat det militära, så att det sett ut, som om

Om borttagande av förbudet för prinsar att hava civilt ämbete m. m. (Forts.)

det vore det viktigaste av allt inom ett samhälle. Det var förklarligt i forna tider, då man i regel levde i kiv och strid staterna emellan, men i våra dagar, då det, trots allt vad som försiggår omkring oss, ganska allmänt erkännes, att ett fredligt tillstånd mellan staterna är det normala och riktigaste, då tycker jag, att detta kungliga privilegium för det militära borde kunna slopas och att de civila funktionerna åtminstone bleve likställda med de militära.

Det är denna tankegång, som varit bestämmande för oss, när vi ansett, att det där förbudet för prinsar att inneha civilt ämbete borde bortfalla, och jag anhåller därför att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å förevarande utlåtande yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag till ändrad lydelse av § 45 regeringsformen, som innehölles i den av herr Edén m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation skulle antagas såsom vilande; och ville herr talmannen först företaga detta förslag till avgörande.

Sedermera gjordes propositioner, först därpå att kammaren, i enlighet med vad utskottet hemställt, skulle förkasta det i reservationen avgivna förslaget till ändrad lydelse av § 45 regeringsformen samt vidare därpå att förslaget skulle antagas såsom vilande i grundlagsenlig ordning; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande i övrigt hemställt.

Om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets den 8 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna friherrlig och grevlig värdighet m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 238, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville

1:o) för sin del antaga sådan ändring i 37 och 39 §§ regeringsformen att vad dessa paragrafer innehölle rörande Konungens rätt att upphöja män i adligt stånd samt tilldela adelsmän friherrlig samt friherrar grevlig värdighet upphävdes;

2:o) hos Konungen anhålla om framläggande av förslag till en lagstiftning, varigenom jämväl rättigheten att bära redan förvärvade börds- och adelstitlar upphävdes;

3:o) hos Konungen anhålla om framläggande av förslag till ett fullständigt avskaffande av ridderskapets och adelns i 114 § regeringsformen omnämnda privilegier, förmåner, rättigheter och friheter.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt,

1:o) att riksdagen måtte, med bifall till vad herr Lindhagen härutinnan yrkat, antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. (Forts.)

Förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 39 regeringsformen:

(*Nuvarande lydelse:*)	(*Föreslagen lydelse:*)
§ 37.	§ 37.
Konungen äger att i adeligt stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig av Konungen och riket synnerligen förtjänte. Konungen må jämväl, såsom belöning för stora och utmärkta förtjänster, tilldela adelsmän friherrlig och friherrar grevlig värdighet. Ej må adelskap, eller friherrlig eller grevlig värdighet, som hädanefter förlänas, tillfalla flere, än den, vilken adlad eller upphöjd blivit och, efter hans död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarving av äldsta grenen, samt, efter dennas utgång, stamfaderns närmaste manlige avkomling, av då levande äldsta släktgren, och så vidare. Om, genom arv, adeligt stånd tillfaller den, som redan blivit däruti själv upphöjd, eller genom närmare arv insatt, upphöre hans eget adelskap, så framt detta icke är av högre värdighet, i vilken händelse stamfaderns adelskap övergår till närmaste släktgren; finnes ingen sådan, utslockne ätten. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som därtill, enligt här stadgade grunder, närmast berättigad är.	
Riddarhusordningen, som fastställes av Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och	Riddarhusordningen, som fastställes av Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och

Om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m.

(Forts.)

(*Nuvarande lydelse:*)

adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhämte dess tanker däröver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöve den konungsliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, av den till tronföljden närmast berättigade prins, om han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej *adligt stånd och värdighet förläna, eller till grevligt och friherrligt stånd upphöja eller* riddarevärdighet utdela; ävensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas av dem, som regenten därtill förordnar.

Är den till tronföljden närmast berättigade prins av sjukdom eller av utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den av tronföljarens bröstarvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vitt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder av ovannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter vad nu är stadgat, må utöva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

(*Föreslagen lydelse:*)

adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

§ 39.

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhämte dess tankar däröver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöve den konungsliga makten, så länge Han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, av den till tronföljden närmast berättigade prins, om han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej riddarevärdighet utdela; ävensom alla lediga förtroendesysslor endast tillsvidare kunna förvaltas av dem, som regenten därtill förordnar.

Är den till tronföljden närmast berättigade prins av sjukdom eller av utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den av tronföljarens bröstarvingar, som är till tronen närmast berättigad, för så vitt han uppnått den i 41 § stadgade ålder och hinder av ovannämnda beskaffenhet för honom ej möter.

Finnes ej prins, som, efter vad nu är stadgat, må utöva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

(*Nuvarande lydelse:*)	(*Föreslagen lydelse:*)
Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolv månader ur riket bliver, därom varder i 91 § stadgat.	Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolv månader ur riket bliver, därom varder i 91 § stadgat.

Om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd m. m. (Forts.)

2:o) att herr Lindhagens under punkten 2:o i motionen framställda yrkande icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

3:o) att riksdagen, med anledning av herr Lindhagens yrkande under punkten 3:o) i motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i regeringsformen och andra författningar, att ridderskapets och adelns återstående privilegier, förmåner, rättigheter och friheter måtte fullständigt upphävas.

Reservation hade avgivits vid *punkterna 1:o) och 3:o)*

dels av herrar *Clason, Bellinder,* greve *Hamilton, C. Fr. Beckman* och *Meurling,* vilka ansett, att utskottet bort avstyrka även de under punkterna 1:o) och 3:o) i motionen framställda yrkanden,

dels ock av herrar *von Geijer* och *Räf,* vilka likväl ej framlagt sin mening.

Punkten 1.

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m.

Herr Bellinder: Såsom reservant mot utskottets förslag i avseende på föreliggande motion av herr Lindhagen i första och tredje punkten ber jag att få yttra några ord.

Herr Lindhagen har i första punkten i sin motion hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga sådan ändring i 37 och 39 §§ regeringsformen, att vad dessa paragrafer innehålla rörande Konungens rätt att upphöja män i adligt stånd samt tilldela adelsmän friherrlig samt friherrar grevlig värdighet upphäves. Utskottet har såsom motiv för bifall till denna hemställan inskränkt sig till att åberopa vad som tidigare inom riksdagen förekommit i denna fråga och därför tillstyrkt denna hemställan. Jag för min del skall också inskränka mig till att åberopa vad sålunda tidigare inom riksdagen förekommit i denna fråga för att avstyrka herr Lindhagens hemställan under punkt 1:o. Frågan om upphävande av Konungens rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna grevlig och friherrlig värdighet har vid flera föregående tillfällen efter det nya representationsskickets antagande varit föremål för riksdagens prövning på grund av motioner, väckta i andra kammaren. Sålunda väcktes redan år 1889 utav herr Andersson i Högkil förslag, att denna Konungen tillerkända rätt måtte upphävas. Konstitutionsutskottet avstyrkte förslaget, under anförande att motionären icke ens påstått, att ifrågavarande kungliga prerogativ blivit brukat

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

på ett sätt, som gjorde dess avskaffande önskvärt, och att utskottet ej funnit den föreslagna grundlagsändringen högst nödig eller nyttig. Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av bägge kamrarna.

Sedan förekom vid 1893 års riksdag en ny motion, varvid konstitutionsutskottet även avstyrkte förslaget med åberopande av samma grunder, som anförts vid 1889 års riksdag. Första kammaren biföll utskottets hemställan, under det andra kammaren godkände reservanternas förslag. År 1904 avgåvos två motioner i samma syfte. Konstitutionsutskottet tillstyrkte då det framställda grundlagsförslaget. Första kammaren avslog emellertid förslaget, under det att andra kammaren biföll detsamma.

Vid 1908 års riksdag föreslog slutligen herr Bror Petrén en grundlagsändring i enahanda riktning. Konstitutionsutskottet avstyrkte emellertid densamma. Utskottet fann väl de skäl, som 1904 års konstitutionsutskott anfört, i viss mån äga riktighet, men höll före, att borttagande av Konungens rätt att utdela adelskap ingalunda skulle uppnås genom den av motionären föreslagna grundlagsändringen. För att Konungen rättsligen skulle vara betagen att utöva ifrågavarande prerogativ, krävdes efter utskottets uppfattning att i grundlagen infördes en bestämmelse, som uttryckligen frånkände honom denna rätt. Det syntes också utskottet, att riksdagen ej utan talande skäl borde genomföra sådana grundlagsändringar, vilka innebära ett ingrepp i de rättigheter, som äro Konungen enligt grundlagens allmänna avfattning tillerkända, och några sådana skäl hade av motionären ej förebragts. Utskottet ansåg slutligen det förevarande förslaget icke vara av beskaffenhet att anses såsom en sådan högst nödig och nyttig grundlagsändring, varom § 38 mom. 1 riksdagsordningen talar. Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av första kammaren.

Även 1911 förekom en motion i samma ämne, då konstitutionsutskottet förordade motionen, och den blev av andra kammaren utan debatt och votering bifallen, men av första kammaren avslagen med 85 röster mot 45.

Jag tror mig sålunda hava, genom att anföra vad som vid föregående tillfällen yttrats mot motionen i denna fråga, anfört tillräckliga skäl för ett avstyrkande. För övrigt anser jag, herr talman, att de tider, vi nu leva i, ej lämpa sig för den städning i våra grundlagar, vilken herr Lindhagen påyrkat. Jag yrkar alltså avslag på herr Lindhagens motion i punkt 1:o.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag skall svara kort. Ens ställningstagande i den här frågan tror jag inte så mycket beror på den teoretiska förvissningen som snarare på sinnelaget. Jag skall emellertid angiva, varför jag för min del velat vara med om att radera i § 37 regeringsformen.

Det adelskap som finnes är ju ärftligt. Våra grevar och fri-

herrar etc. tillhöra sålunda inte det adeliga ståndet därför, att de, som det heter i § 37 »genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig av Konungen och riket synnerligen förtjänte». Ja, även om de — som det ju någon gång händer — representera egenskaper, som inte precis täcka det, som kräves i § 37, så förbli de adelsmän ändå. Men därigenom att upphöjelse — jag ber att få stryka under det ordet — i adeligt stånd stadgas som belöning för framstående egenskaper, därigenom säger man ju, att adeln särskilt är bäraren av dessa framstående egenskaper. D. v. s. man ger en berömmelse åt adelstiteln, som den i och för sig inte förtjänar. Att detta inte är betydelselöst i samhället är alldeles säkert och det veta vi mycket väl allesammans.

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

Om nu någon tycker, att detta inte är stridande mot den nu rådande rättsuppfattningen, så visar detta bara, att denne någon inte är delaktig i den rådande rättsuppfattningen. Men att här i en debatt söka bibringa en motståndare det demokratiska sinnelag, som utgör själva grundvalen — det tror jag är alldeles hopplöst. Jag ber därför, herr talman, utan vidare tillägg att få yrka bifall till punkt 1:o.

Herr Thyrén: Herr greve och talman, mina herrar! Det är huvudsakligen den omständigheten, att kammaren i dag har så gott om tid, som gör, att jag tillåter mig att nämna några ord i anledning av denna motion. Till att börja med skulle jag vilja tillåta mig ett visst tvivel om den åsikt, som utskottet har uttalat på sid. 9 nederst i första stycket, där det står, att, utan att man behövde införa ett uttryckligt förbud för Konungen att adla, skulle ett enkelt upphävande av vederbörande stadgande i regeringsformen för framtiden omöjliggöra användningen av prerogativet. Jag tror, att detta egentligen är en ganska invecklad fråga, som man ej kan så här i en lös handvändning besvara. Man kan svara både ja och nej på den frågan, och det beror på vad man menar. Jag vill medgiva så mycket, att det torde vara genom ett upphävande omöjliggjort för Konungen att skapa en adel, som *rättsligen* skiljer sig från andra medborgare, som har speciella rättigheter eller befrielse från skyldigheter. Men det är ju ej däråt, man syftar. Tvärtom betraktas ju de bestående adelsprivilegierna tydligen mera som luft. Man har velat accentuera den *sociala* sidan av saken, och vad den sidan beträffar tror jag ej, att man på något sätt skulle kunna hindra Konungen från att skapa en sådan hovadel eller vad man vill kalla den, som man vet existera på åtskilliga andra håll, t. ex. den påvliga adeln.

Sålunda: den reflexionen är nog ej så alldeles träffande, men den må nu stå för utskottets räkning. Utskottet går vidare; resonerar alltjämt från den utgångspunkten, att ett upphävande av bestämmelserna om adelskap är tillräckligt för vad man vill vinna, och debatterar skälen för och emot. Så kommer det till

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

följande dilemma på mitten av sid. 9: antingen är stadgandet en död bokstav — i så fall bör det som obsolet avföras, »städas undan» som det heter på ett par andra ställen. Eller om det mot förmodan icke skulle vara en död bokstav utan komma till användning — ja, då skulle det ej undgå att »framkalla en misstämning inom vida lager av vårt folk», och denna misstämning blir då för utskottet ett skäl för dess förslag. Detta är väl också rätt löst resonerat. Den omständigheten, att ett beslut av konung eller av riksdag eller för övrigt vad som helst är ägnat att »framkalla misstämning inom vida lager av vårt folk» får väl icke i och för sig utgöra något motiv för att handla. Vart skulle det t. ex. taga vägen med alla spritdrycksrestriktionerna, om ett beslut i *den* frågan skulle få påverkas av eventuell »misstämning»? Nåja, utskottet har utan tvivel självt funnit, att detta skäl ej varit alldeles tillräckligt, ty det har ju också åberopat mera reella skäl, vilka man finner på sid. 8, långt upp på sidan, där det står att »utdelande av adelskap icke kan tillföra den adlade ökning i anseende och än mindre innebära någon utmärkelse för hans efterkommande, som erhållit adelskapet genom arv». Till en del må detta vara sant, men jag kan ej annat förstå, än att detta borde ha bragt utskottet betydligt närmare motionen. Ty då skulle man ha sagt, att till den del det ligger något orimligt i att en man på grund av framstående egenskaper tilldelas adlig värdighet, är det dubbelt orimligt, att det existerar personer, som äro adelsmän utan att ha gjort något, och som endast ha sina förfäder att stödja sig på. Denna konsekvens har herr Lindhagen dragit, ty han är ju en konsekvent man, och fordrat, att om man tar bort Konungens rättighet, så skall man också taga bort adelskapet för dem, som ej ens hava gjort något för att göra sig förtjänta därav. Det gör, att jag ej kan komma till annat resultat än att, om man vill ha ett försvarbart resultat i denna punkt, i punkt 1, så får man betrakta frågan som omedelbart sammanhängande med punkt 2: vad skola vi anse om den rättsliga existensen av ärvt adelskap i riket? Skulle vi i punkt 1 besluta på det sätt, att vi borttoge denna rätt för Konungen att adla, så vore det en ren orimlighet att längre hålla på det ärvda adelskapet.

Om man nu emellertid vill draga den naturliga konsekvensen av att vägra Konungen att utdela adlig värdighet och sålunda samtidigt avskaffa det ärvda adelskapet — vad betyder detta? Äro herrar demokrater så alldeles säkra på, att det vore en demokratisk reform? De flesta av oss ha varit vittne till sådana debatter i denna kammare och även i andra kammaren, som gått mer eller mindre åt detta håll, då det varit fråga om att avskaffa ordnar, ämbetsrang m. m. dylikt. Äro då sådana strävanden så demokratiska, som man utgiver dem för att vara? Jag vill gärna vara med herr Lindhagen i hans båda premisser och medgiva, att en statsman måste tänka sig en sådan framtidsbild av samhället, att det blir en så vitt möjligt effektiv likstäl-

lighet mellan människorna. Det vore ju en förundransvärd syn på samhället, om man ej ginge in på det. Ej heller vill jag bestrida, att ett ärftligt adelskap eller vad helst annat av vad jag nämnde är i och för sig ägnat att motverka en dylik likställighet människorna emellan. Så långt äro premisserna i utskottets utlåtande riktiga. Men följer av dessa premisser, att vi komma ett stycke längre på väg mot ett demokratiskt jämlikhetssamhälle, när vi stryka ut nämnda institutioner? Det är, tror jag, förhastat att säga. Vi böra fråga oss, om det ej kanske finnes något mera, som motverkar likställigheten, och hur dessa återstående moment komma att verka, om man tar bort adelskapet. För att taga en bild, som gör saken mera åskådlig; låt oss t. ex. tänka oss ett jämviktssystem av stater, en del stora och en del små. Om vi på något sätt skulle kunna låta en av stormakterna i systemet försvinna, är det alldeles klart, att då komma de återstående, speciellt de små, att bli mera likställda och befriade från trycket? Knappast. Man bör sålunda allvarligen tänka sig in uti vad det är för omständigheter, som motverka likställigheten mellan människorna. För att här begagna herr Lindhagens nomenklatur så kan man säga, att först och främst är det en grupp av »artificiella» moment, sådana som t. ex. adelskap, ämbetsmannarang, ordnar, hovcharger och mycket annat. Men vid sidan av dessa artificiella moment finnes det också något annat, mycket reellt: skillnaden i rikedom, *penningens* inverkan. Nå, låt oss nu antaga, att vi kunde med ett svep sopa bort hela den första gruppen, alla de där artificiella hindren! Jag tror icke, att skillnaden bleve mindre för det; men den finge en annan karaktär. Antag, att vi införde republik i stället för monarki för att hindra hovets klassificerande inverkan; att vi toge bort rang och ordnar och framför allt ej läte något sådant som adelskapet vara kvar, vad bleve följden? Ja, mina herrar, jag erinrar mig, vad en gång en fransman, som hade förutsättningar för att känna till vad han talade om, sade mig om resultatet, på detta området, av den franska revolutionen. Han sade: »Revolutionen tog bort markiserna, och bankirerna kommo i stället» — »*ce sont les juifs qui l'ont écumé*», eller något dylikt — och det är fullkomligt sant. Det är ju alldeles självklart, att i samma mån vi taga bort de där barriärerna, som — om jag så får uttrycka mig — en liten smula hålla penningmännen på mattan, desto mera släppa vi faktiskt fram dessa till att bli den enda aristokratien i samhället.

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

Ja, men då kan man ju säga, att det är ingenting ont i, att människor, som förmå förtjäna pengar, få övervikten i samhället! Visserligen, men som pengar kunna förvärvas på många sätt och icke bara på rekommendabla, så kan det vara nyttigt, att man har något, som bildar en motvikt, och vad detta skulle kunna vara förutom sådana institutioner, som de nämnda, är ej lätt att säga. Den, som nöjer sig med att mot plutokratien utspela »intelligensen» in abstracto, glömmer, att det ofta kräves bl. a. egenskaper

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

även intelligens för att förvärva en stor förmögenhet; och att det är allt annat än självklart, att den intelligens, som intet förvärvar, *socialt* distanserar eller ens upphinner den intelligens, som skapar sig rikedomar — allt sådana människor nu en gång äro, och bortsett från att tillvaron av intelligens, liksom av dygd, rättfärdighet och andra sådana goda egenskaper, är åtskilligt mer omtvistlig än tillvaron av en viss årsinkomst. Säkert är, att under århundraden har det inom samhället mognat en ganska effektiv begränsning av penningens inflytande, i form av adelskap, gamla familjeföreträden, hovcharger, rang, ordnar och annat mera; och att om denna begränsning, denna barriär nedbrytes, så kommer ingalunda automatiskt någon annan i dess ställe. Jag påminner mig en interpellation för några år sedan — en *ironisk* interpellation — som framställdes i denna form: »Anser herr statsministern, att ordnar äro en demokratisk institution?» Ja, om jag haft att svara på detta, så skulle jag helt simpelt ha svarat: *ja*; de äro en *antiplutokratisk* institution och förty en demokratisk. Jag förvånar mig blott över, att så många erfarna män se dessa frågor så helt annorlunda, men kanske hava de icke så synnerligen stor erfarenhet om, hur det ser ut i andra länder, där de nämnda återhållande momenten mer eller mindre fullständigt saknas.

Som jag visserligen är av den åsikten, — och det gäller ju de flesta förståndiga människor — att det är nyttigt, att människor sträva efter penningar, och rättvist, att de få ett visst erkännande, till den del de hava lyckats däri, men som jag å andra sidan anser det vara en stor fördel, att de icke *enbart* därigenom komma upp till samhällets topp, ävensom att vi kunna markera en viss skillnad mellan dessa penningmän inbördes, om ock endast genom ett Vasaordens riddartecken åt den ene, men icke åt den andre, så kan jag ej anse annat än att samhället, även ur en rent demokratisk synpunkt, icke bör förhasta sig med att med grov hand gripa in i det konstfulla maskineri, som en lång utveckling har skapat. Därför tror jag, att vi göra klokare i att låta det bestående bestå på denna punkt.

Herr Klefbeck: Som jag »suttit vid väggen», när detta ärende var före i utskottet, skall jag be att få säga ett par ord med anledning av den siste talarens yttrande.

Det föreföll mig ganska egendomligt, att denne talare, när han skulle kritisera utskottet, icke hade observerat, att han då vände sig ej emot 1916 års utskott, utan emot 1911 års. Det är således ett betydligt gammalt utskottsutlåtande, som han tagit upp till behandling. Utskottet har visserligen åberopat detta, likaväl som en del andra utlåtanden, men det förefaller mig, som om hans argumentation mot det *gamla* utskottsutlåtandet vore ganska symptomatiskt för hans försvar för hela institutionen, vilken förefaller mig vara icke blott gammal som det kritiserade utskottsutlåtandet, utan rent av antikverad.

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

Vad sedan beträffar den andra delen av hans anförande var det från talarens sida ett konstmässigt försök att giva åt sin framställning ett sken av demokrati och åt utskottets förslag ett sken av att främja plutokrati. Vi i utskottet — jag har visserligen icke skrivit under utlåtandet, men jag får väl i alla fall räkna mig dit ändå — vi hava haft den uppfattningen, att det som borde bereda en person inflytande icke skulle vara vare sig börd eller pengar, utan hans egen förtjänst och skicklighet. Och jag skulle vilja vädja till kammaren, som nu liksom så många gånger förr med så stor uppmärksamhet lyssnat till den siste talarens yttrande, om icke dennes egen person på det mest tydliga sätt desavuerar hans yttrande, ity att han, såvitt jag vet, varken är av adlig börd ej heller besitter några stora rikedomar — det kan hända, att jag i det sista hänseendet misstager mig — men ändock har han i alla fall genom snille och begåvning kunnat göra sig gällande både inom aristokratin och plutokratin, liksom han en gång förr i världen gjort i demokratin!

Herr Hellberg: Herr Thyrén har här försökt sig i sin gamla specialitet att förtrolla folk. Han har ju ibland kunnat vinna stora framgångar i denna konst. På senare tiden hava de kanske icke varit så stora, men jag tror, att denna gång kommer han nog att lyckas: han har god resonans här i det ämne, där han nu försökt sig — jag ser, att han förstår mig.

Jag skall nu dröja litet vid ett par av de moment, herr Thyrén anförde i sitt yttrande. Han ville först och främst, finurlig lagkarl som han är, visa, att om vi företaga den föreslagna ändringen i § 37, så kunna vi icke hindra Konungen med att fortsätta att adla, om han vill — visserligen icke en sådan där rättslig officiell adling, men en mera hovmässig, eller vad man vill kalla det. Jag tror icke vi behöva vara så bekymrade över det i alla fall, ty skulle en kung visa ett sådant, jag må väl kalla det, oförstånd i ämbetet, att han efter ett sådant beslut, som riksdagen fattat, icke desto mindre började »privatadla», eller hur jag skall uttrycka det, med andra ord driva det som en liten sport inom sin enskilda krets, finge vi väl taga den frågan under övervägande: den tid, den sorg. Först och främst, det vill jag emellertid säga, vore väl den faran icke så stor, ty det nöjet har sina betänkliga konsekvenser, men förresten det ginge nog att stoppa det också, om så illa skulle vara, att man försökte sig på någonting dylikt. Emellertid, det tror jag som sagt vi icke behöva spilla någon vidare tanke på.

Herr Thyrén anmärkte också, att om man ville vara konsekvent såsom herr Lindhagen, så skulle man yrka, att de nuvarande adelstitlarna borde avskaffas. Ja, så konsekvent har jag varit, att jag inom utskottet ansett det vara skäl i att påyrka detta, men då jag blev tämligen ensamstående, såsom herr Lindhagen ju alltid brukar vara, så har jag icke velat yrka bifall där-

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

till. Vi få väl även tänka på att det kommer den tid, då det kan vara skäl i att taga upp denna fråga, man får taga ett steg i sänder. Men det är detta herr Thyrén icke vill vara med om: herr Thyrén vill icke vara med om att taga ett steg i sänder. Det är något, i hela hans läggning, för att använda ett av herr Kjelléns uttryckssätt, något planetariskt eller kanske snarare något telluriskt, som gör att han icke vill vara med därom, även när det gäller dylika saker. Det har vid flerfaldiga tillfällen kommit till uttryck, exempelvis när han slog sitt stora slag i sedlighetsfrågan och någon annan — jag minns nu verkligen icke vilken det var, men det var i alla fall även en annan typisk sådan fråga, där han uppträdde i samma anda. Och nu tycker han, att eftersom vi icke kunna med ett ord jämnlägga allt, bringa allt i fullständig demokratisk likställighet, som jag antar att herr Thyrén i sitt hjärta svärmar för, få vi låta vara att göra någonting alls. Det är en taktik, som är verkligt thyrénsk!

Nu har emellertid herr Thyrén gått ett steg längre än så. Han har, som den goda demokrat han är, velat visa, att adelskapet är en verkligt — demokratisk inrättning! Jag tror, herr talman, att det ändå icke är så många, som riktigt tro på detta. Han försöker ju så att säga anbefalla den gamla metoden att fördriva djävlar med Belsebub. Han ansåg att man skulle hava adeln för att hålla penningmännen på mattan, och han kom därvid att använda uttryck om dem som hava visat talang att förvärva och bevara penningen, vilka jag tycker skulle vara pinsamma nog att höra för herr Trygger, ty denne senare har ju helt nyligen använt samma uttryck, när det gällde att motivera den ställning penningen skulle berättiga till i kommunalt avseende.

Men jag vet, att herr Thyrén i grund och botten icke tror, att den där medicinen emot demokratin, som han anbefallde, egentligen är så verksam. Jag tror, att vi få taga och använda den metod, som ligger mera för oss andra mera vanliga människor såsom den mest enkla och praktiska: låtom oss taga ett steg i sänder, låt oss börja med att avskaffa de adliga privilegierna, så skola vi nog så småningom kunna räkna på att komma till rätta med penningväldet! Rom byggdes icke på en dag.

Jag tror således, att hela trollstycket att visa, att adelskapet är en verkligt »demokratisk» inrättning, — som, enligt vad jag hörde runt om, vann allmänt bifall inom denna kammare — jag tror, att det utanför denna kammare är totalt misslyckat, det måste jag uppriktigt säga.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid denna sak. Jag tror, att det beror på sinnelaget, såsom den förste talaren vid denna punkt sade, hur man ser på dessa frågor. Och vad herr Thyrén yttrade om »demokratisk» inverkan tror jag icke betyder ett enda dugg i denna fråga.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Om upphävande av Konungens rätt att förläna adligt stånd m. m. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 1 av sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;
Nej — 51.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Om upphävande av adelsprivilegierna.

Herr Bellinder: Herr talman, mina herrar! I tredje punkten av sin motion hemställer motionären »att riksdagen ville hos Konungen anhålla om framläggande av förslag till ett fullständigt avskaffande av ridderskapets och adelns i 114 § regeringsformen omnämnda privilegier, förmåner, rättigheter och friheter». Utskottet har även tillstyrkt bifall till denna punkt. Jag och en del andra utskottsledamöter ha ansett oss böra reservera oss emot detta utskottets beslut.

Sedan utskottet refererat vad som förut förekommit på adelsmötet i denna fråga, slutar utskottet med att tillstyrka bifall till herr Lindhagens motion i denna punkt, utan att anföra några vidare skäl. — Även om jag anser att det hade varit klokt och lämpligt av adelsmötet att bifalla riddarhusdirektionens av riddarhusutskottet tillstyrka förslag om upphävande av dessa privilegier, så anser jag mig dock nu ej böra deltaga i godkännandet av ett förslag härom, då ett beslut i den riktningen, som kommer nu strax efter det att adelsmötet fattat sitt beslut i frågan, blott skulle få sken av att vara en

Om upphävande av adelsprivilegierna. (Forts.)

demonstration emot detta föregående beslut. Och detta tilltalar mig icke.

Dessutom anser jag att i lag grundade rättigheter, hur betydelselösa de än kunna vara, ej böra tvångsvis borttagas. Då de privilegierade funnit dessa privilegier egentligen icke gagna någon, är jag övertygad om, att de snart frivilligt skola eftergivas.

I frågans nuvarande läge anser jag mig emellertid som sagt icke kunna vara med om ett tillstyrkande av utskottets förslag, utan hemställer, herr talman, om avslag på tredje punkten i herr Lindhagens föreliggande motion.

Herr Hellberg: Jag skall, herr talman, icke alls ingå i någon sakdebatt rörande denna fråga. Jag skall endast tillåta mig att yttra ett par uppmuntrande och varnande ord till denna kammares majoritet.

Man kan ju mycket väl, icke sant, herr talman, förstå att ett förslag som är väckt av herr Lindhagen och som förordas av hela vänstern i konstitutionsutskottet, med understöd av ett par sporadiska högermän, kan komma den reformiverfriska hy, som så klädsamt utmärker denna kammare, att blekna en smula. Det kan tyckas, som om denna obrutna front från herr Lindhagen till herr Edén skulle vara föga mindre avskräckande än den obrutna front från herr Edén till herr Oljelund, vilken samma partis maliciösa tidning nyligen upptäckt och utkolporterat över hela landet. Jag tror likväl icke det är skäl i att den ärade majoriteten liksom stirrar sig stel av förskräckelse just på denna front, utan det skulle vara att anbefalla, om den ville företaga en utflykt till den andra fronten, som den ärade föregående talaren erinrade om — fronten från riksdagen till riddarhuset. Och jag tänker på den strid, som förekom i denna samma fråga därstädes för en tid sedan, en strid i vilken som bekant riddarhusdirektionen hade framställt precis samma förslag som nu herr Lindhagen och som utskottet för sin del har tillstyrkt. Då tror jag ändå, att det borde kunna inträda ett visst lugn i uppfattningen, ty jag kan icke föreställa mig, att vad riddarhusdirektionen för sin del har tillstyrkt skulle kunna anses vara något verkligt vådligt och samhällsomstörtande. Jag tror således, att denna kammares majoritet med mycket lugn, utan att komma in på några farliga vägar, skulle kunna ansluta sig till den ståndpunkten.

Nu hava visserligen reservanterna med herr Clason i spetsen varnat för ett sådant steg. Jag hade väntat, att herr Clason skulle uppträda i denna fråga, men jag tror, att där bakom ligger en viss politik. Det är så att herr Clason, som är en i så många avseenden förtjänstfull man, dock har sin, som engelsmännen säga, »hobby», att skaffa äresupprättelse åt misskända historiska personligheter. På grund därav har han som bekant tagit Gustaf IV Adolf i försvar mot Adlercreutz och nu har han till sist i dessa dagar — det tror jag är pudelns kärna — ansett sig böra taga i försvar en helt annan Adlercreutz, nämligen den som ledde den reaktionära opposotionen i riddarhuset emot dess direktion. Jag tror att jag har

genomskådat hans plan. Han anser att denne misskände ädle man — ty han har utstått mycken smälek — bör understödjas, och herr Clason tänker nu låta första kammarens majoritet utgöra en skyddsvakt omkring greve Bolivar och det är det jag velat varna första kammaren för i bästa välmening.

Om upphävande av adelsprivilegierna. (Forts.)

Visserligen tror jag att det måste erkännas vara ett visst sublimt dödsförakt om kammaren ställer sig på en ståndpunkt bortom 1865, ty det är faktiskt vad den gör, men det påminner om Don Quixote, det icke blott gränsar intill utan går något bortom det löjliga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å föreliggande punkt vore yrkat, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår vad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 3 av sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;
Nej — 52.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 8 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande, ävensom en i ämnet väckt motion,

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för telegrafverkets räkning av en fastighet i Flen,

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel, och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av fonden för krigsfartygs byggande till anskaffning av två motorbåtar för rekognoscering av militärleder m. m.,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets den 8 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 28, angående tillfälligt lönetilllägg åt amanuensen vid riksdagens bibliotek R. Höckert m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 8 och 10 innevarande april bordlagda utlåtande nr 5, angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Höjning av anslaget till amanuenser m. fl. i sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

I den till riksdagen den 14 januari 1916 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det propositionen bilagda statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för samma dag, under femte huvudtiteln i punkten 1 föreslagit riksdagen,

dels att höja det till departementschefens förfogande ställda anslaget till amanuenser, skrivbiträden och extra vaktmästare från 12,500 kronor med 5,000 kronor till 17,500 kronor;

dels ock, vid bifall härtill, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen, nu 36,700 kronor, med 5,000 kronor till 41,700 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) höja det till departementschefens förfogande ställda anslaget till amanuenser, skrivbiträden och extra vaktmästare från 12,500 kronor med 3,700 kronor till 16,200 kronor; samt

b) vid bifall härtill, i riksstaten för år 1917 höja anslaget till sjöförsvarsdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen, nu 36,700 kronor, med 3,700 kronor till 40,400 kronor.

Herr Ström: Jag har, herr talman, begärt ordet för att anföra ett par korta ord rent principiellt till denna huvudtitel.

Det kan ej bestridas att världskriget har ådagalagt, att militärväsendet icke i något avseende är den garanti för freden, som man före kriget med sådan styrka framhållit, ifrån militärt håll icke minst. I stället har detta världskrig, synes det mig, visat och det med ökad klarhet och styrka, ju längre kriget dragit ut och utbrett sig, att militarismen icke är en garanti för freden utan *en*

Höjning av anslaget till amanuenser m. fl. i sjöförsvarsdepartementet. (Forts.)

fara för freden. Den är en av huvudorsakerna till kriget och till dess alltjämt fortsatta utbredning.

Det erkännes ju numera allmänt att huvudskulden till det ohyggliga krig, som nu föröder Europa, ligger just hos de oerhört uppdrivna rustningar, som före kriget karakteriserade de euopeiska staterna. Man kan befara att dessa rustningar, som ideligen fortgå, även alltjämt komma att frambesvärja nya krig. Således, så länge denna militarism existerar och man i vida kretsar strävar att undan för undan stärka och utvidga densamma, kunna folken icke få det lugn eller vinna den trygghet och säkerhet för sin frihet och för sin självständighet, som man velat göra gällande. Insikten om detta, insikten om militarismens natur såsom en ständig fara för folkens trygghet, fred och frihet har alltmer vunnit insteg hos folkens djupa led. Ett tecken är bland annat det att i Norge har hela det socialdemokratiska partiet i år enstämmigt framlagt i stortinget förslag om en fullständig avväpning och enligt uppgift i schweiziska tidningar förbereder den schweiziska socialdemokratien ett liknande föslag. Jag tror att detta ändå ger vid handen vad stora grupper ute i länderna tänka.

Till denna alltmer omkring sig gripande uppfattning om militarismen såsom icke en världsfredsgaranti men en farlig krigsprovokatör kommer en utbredd och med varje dag alltmer rotfäst åskådning om huru militarismen även *inåt* fräter omkring sig och hotar att göra sig till härskare i staten med anspråk på att få bestämma och ordna allt efter sitt eget gottfinnande, så att allt civilt skall underordna sig dess krav och befallningar.

Vi hava i vårt land på sista tiden haft *upprörande exempel på huru militarismen faktiskt på olika vägar söker trampa och trampar i stoftet mycket viktiga medborgerliga fri- och rättigheter,* såsom församlings-, tryck- och yttrandefriheten och *även den personliga friheten.* Man tolererar icke ens längre att det arbetas för freden, och detta är dock en utomordentligt viktig sak för ett lands lycka och välfärd. Göra vi icke front mot denna militarismens framfart, så hotas folkets fri- och rättigheter med undergång. För att i min ringa mån bidraga till att resa ett motstånd mot denna framfart, som enligt min uppfatting är oerhört skadlig för fosterlandet och vårt folk, som militarismen gör sig skyldig till, och mot dessa ingrepp gentemot allmänna fri- och rättigheter skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på första punkten för att därmed angiva min ställning till hela den föreliggande huvudtiteln.

Herr Ericson, Hans: Jag tänker icke upptaga till bemötande vad den föregående ärade talaren yttrade. Jag vill endast säga, att jag icke förstår vad han menar, när han säger, att militarismen trampar medborgarnes fri- och rättigheter under fötterna. Avväpning är en sak, som icke kan företagas av ett enstaka land; den är beroende av förhållandena omkring oss.

Jag yrkar bifall till föreliggande punkt.

Höjning av anslaget till amanuenser m. fl. i sjöförsvarsdepartementet. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. avlöning för flottans stater och kårer.

Punkten 9.

Kungl. Maj:t hade i punkt 9 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen

dels att godkänna stater för flottans officerskår, för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagavlöning till officerare och underofficerare vid flottan ävensom för mariningenjörkåren av den lydelse, bilagorna nr 4—9 vid förenämnda stadsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln utvisade;

dels ock att, med godkännande av förordat uteslutande av det i stat upptagna beloppet till marinintendenturkåren i flottans reserv samt minskningen i anvisningen för indragningsstaten och båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för flottans kårer och stater, nu 5,801,250 kronor, med 142,406 kronor till 5,943,656 kronor.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 19, hade herr *H. H. K. Ericson* hemställt, att riksdagen måtte

dels besluta, att staten för flottans officerskår för år 1917 skulle upptaga

4	flaggmän,
9	kommendörer,
20	kommendörkaptener av 1:a graden,
21	» av 2:a graden,
78	kaptener av 1:a klassen,
39	» av 2:a klassen,
106	löjtnanter,
53	underlöjtnanter (fänrikar)
330	

dels öka det i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 under femte huvudtiteln, punkt (9), för år 1917 äskade förslagsanslaget till avlöning för flottans kårer och stater i propositionen upptaget till 5,943,656 kronor med 25,380 kronor till 5,969,036 kronor.

Utskottet hade i föreliggande punkt på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med avslag å herr Ericsons motion nr 19, godkänna stat för

Ang. avlöning för flottans stater och kårer. (Forts.)

flottans officerskår av den lydelse, bilagan nr 4 vid statsrådsprotokollet angående femte huvudtiteln den 14 januari 1916 utvisade;

b) godkänna stater för reservofficerare under 1:a tjänstgöring och repetitionsövning, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår samt å dagavlöning till officerare och underofficerare vid flottan ävensom för mariningenjörkåren av den lydelse, bilagorna nr 5—8 vid förenämnda statsrådsprotokoll angående femte huvudtiteln samt bilagan C vid föreliggande utlåtande utvisade; samt

c) med godkännande av förordat uteslutande av det i stat upptagna beloppet till marinintendenturkåren i flottans reserv samt minskningen i anvisningen för indragningsstaten och båtsmanskompanierna, i riksstaten för år 1917 öka förslagsanslaget till avlöning för flottans kårer och stater, nu 5,801,250 kronor, med 142,406 kronor till 5,943,656 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Ericson, Hans,* vilken likväl ej däri antytt sin mening.

Herr Ericson, Hans: Herr greve och talman! 1914 års senare riksdag uttalade angående flottans bemanning att den borde ordnas på ett fullt tillfredsställande sätt. Vad officerskåren beträffar beräknade riksdagen en ökning av 60 officerare för tiden 1915—1919, således på femårsperioden i genomsnitt 12 officerare per år. I enlighet härmed har ock för åren 1915 och 1916 av riksdagen beviljats medel för upprättandet vardera året av 12 nya officersbeställningar. För 1915 års riksdag framlades ock en plan för övergångsperioden, där det upptages nyuppsättning av tolv officerare per år. I statsverkspropositionen har framlagts en motivering av departementschefen, vari visas, att förhållandena vid flottans officerskår beträffande antalet icke är tillfredsställande och motiveringen är så pass stark att man måste antaga att slutet borde bliva en framställning att minst 12 officersbeställningar måtte uppsättas även under 1917. Emellertid har Kungl. Maj:ts framställning slutat med att begära endast 6 nya beställningar. Nu har inom utskottet vid behandlingen av detta ärende framhållits att Kungl. Maj:t icke har lämnat någon detaljberäkning över officersbehovet, och därför har ock inom utskottet gjorts yrkande att det av Kungl. Maj:t upptagna antalet skulle ytterligare nedsättas. Inför detta förhållande och för att icke riskera att genom en gemensam votering icke ens dessa 6 befattningar skulle inrättas för 1917, har jag funnit mig böra frånträda det yrkande jag gjort i min motion under denna punkt och vari jag hemställer, att den givna planen måtte även för 1917 följas.

Jag kommer således, herr talman, icke att göra något yrkande, men jag vill dock till protokollet göra det uttalandet, att jag hoppas, att när saken nästa år åter framkommer, Kungl. Maj:t måtte taga hänsyn till dels att i år det icke har begärts det enligt planen upptagna antalet officerare för 1917 dels ock den

Ang. avlöning för flottans stater och kårer. (Forts.)

kraftiga motivering för att icke fråträda planen, som finnes såväl i den Kungl. propositionen som i min motion.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Ang. omorganisation av vissa förhållanden vid flottans stationer.

Punkten 10.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 36, vilken blivit till utskottets förberedande behandling hänvisad, hade herr *G. Österberg* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag angående omorganisation av de stationära förhållandena vid flottans stationer samt därav föranledda ändringar i underbefälets befordran och avlöning.

Utskottet hade i förevarande punkt på åberopade grunder hemställt, att herr Österbergs motion nr 36 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Österberg: Herr talman! Jag skall besvära kammaren med några ord i denna fråga, därför att jag anser att själva saken är av den stora betydelse att densamma icke bör få det resultat, som här är föreslaget, utan att jag åtminstone söker att klargöra de grundmotiv som varit vägledande för mig, då jag framlade min motion.

Jag har nämligen främst i det fallet syftat på att då man för vårt försvarsändamål har ett så dyrbart försvarsmedel, som obestridligen flottan är, och ett synnerligen värdefullt försvarsmedel för vårt land med dess långa sjögräns, så är det icke blott av vikt att riksdagen årligen för detta försvarsmedel anvisar stora summor för anställande av befäl och för anskaffning av materiel och att staten ställer flera tusen av sina unga män till flottans förfogande för att där öva sin värnplikt, det är under sådana förhållanden, menar jag, som det är av stor vikt, att man ser till, att då det gäller att anställa befäl för handhavandet av de värnpliktige och för handhavandet av statens dyrbara materiel och för att på ett rätt och riktigt sätt kunna organisera försvaret så att det blir effektivt i förhållande till de summor som på detsamma nedläggas, man ock då har blicken öppen för vikten av att själva organisationen i alla avseenden är så god och förstklassig som tänkbart kan vara.

Nu visade det sig dock vid 1914 års mobilisering, att det brast i ganska betydande avseenden med hänsyn till flottans personals förmåga att kunna sköta en effektiv mobilisering och man var på det klara med på alla håll att felet till detta låg uteslutande, eller åtminstone i huvudsak däri, att man saknade erforderlig tillgång till befäl och dessutom att själva organisationen i vissa avseenden icke var så smidig, som den över huvud taget borde vara. Det visade sig nämligen, som jag i min motion framhållit och icke här torde ytterligare behöva upprepa, att de värnpliktiga kände sig

Ang. omorganisation av vissa förhållanden vid flottans stationer. (Forts.)

synnerligt styvmoderligt behandlade och att deras förhållande i tjänsten var allt utom det bästa både för försvarets egen skull och för personernas skull.

Jag för min del har ansett nödvändigt, att en skyndsam utredning igångsättes i syfte att åstadkomma en omorganisation av flottans personal och flottans organisation över huvud taget för att komma till ett bättre och för framtiden fullt effektivt system med avseende på nämnda organisation. Närmast har jag åsyftat en omorganisation av flottans befälsförhållanden och övriga organisationsförhållanden vid stationerna i Stockholm och Karlskrona, och jag har samtidigt tänkt, att man skulle kunna komma fram på den vägen genom att bereda erforderliga möjligheter för underofficerares befordran till officer. Jag har pekat på, hurusom, därest man ställer i utsikt ökad befordran för underofficerskåren, rekryteringen av denna kår skulle kunna försiggå lättare än vad nu är förhållandet och att dessutom denna kår skulle tillföras mera kvalificerade aspiranter än nu beklagligtvis är fallet. Jag har dessutom då tänkt mig, att man genom en dylik omorganisation skulle få det betydligt bättre ordnat i fråga om hela handhavandet av de värnpliktige, att det skulle uppstå bättre förhållanden jämväl för dem.

Att denna tanke icke är något löst hugskott från min sida eller grundad på någon sakokunnighet torde, efter vad jag kan förstå, med full tydlighet framgå av den omständigheten att det vid flere tillfällen tillsatts kommittéer för att arbeta på en omorganisation av underbefäls- och befälsförhållandena vid flottan. Att dessa kommittéers utlåtanden, sedan de en gång blivit färdigskrivna, icke lett till något vidare resultat är en senare fråga. Jag har här framför mig ett uttalande, som med anledning av min motion gjorts i en tidskrift, som heter »Svenska underofficeren», däri man på det allra varmaste instämmer i den tankegång, som ligger till grund för motionen. Men samtidigt anser man å andra sidan, att, om man skall komma till förbättrade förhållanden i den föreliggande frågan, en kommission måtte tillsättas, som får vidsträcktare befogenhet, än de kommittéer haft, som hittills sysselsatt sig med berörda ärenden. Jag kan även hänvisa till en uppsats i sjöofficerarnas tidskrift för i år, däri relateras ett anförande av kapten Lindström, i vilket han sakrikt och ingående klarlägger, huru nödvändigt det är, att en omorganisation sker av flottans kompanier samt befäls och underbefäls ställning i tjänsten — med ett ord sagt, en ganska djupgående reformering av flottans organisation över huvud taget. Jag kan icke finna annat, än att detta utgör det starkaste stöd för de synpunkter, som varit vägledande för mig, då jag väckte min motion.

Nu är det ganska egendomligt, att man inom utskottet uteslutande byggt sin åskådning på en promemoria, som ställts till utskottets förfogande av marinstaben, och på grund av denna promemoria ansett sig böra avstyrka motionen. Men trots detta har utskottet medgivit, att det, såsom motionären påvisat, uppstått en

Ang. omorganisation av visna förhållanden vid flottans stationer. (Forts.)

viss svårighet vid mobilisering av flottan, och slutligen säger utskottet: »Vad beträffar motionärens uttalande om 'skyddskompanier' har utskottet inhämtat, att utredning i ämnet pågår. Med hänsyn härtill torde, ehuru det enligt utskottets mening är av stor vikt, att nyssnämnda fråga snarast bringas till en tillfredsställande lösning, någon skrivelse i ämnet från riksdagens sida icke vara erforderlig.» Detta sistnämnda uttalande rör ju endast en detaljanmärkning jag gjort med avseende å flottans organisation. Utskottet vill icke skriva i denna sak, säger det, och följaktligen har därmed tydligt sagts ifrån, att »det är bra som det är» i övriga av mig påvisade fall. Men då riksdagen årligen beslutar miljoner till sjöförsvaret, befolkningen skickar sina ynglingar till utbildning i värnpliktstjänst och man samtidigt vet, att flottans organisation icke är så god som den borde vara, då är det icke bra som det är. När så ett förslag framlägges i riksdagen om en skrivelse till Kungl. Maj:t för att trycka på denna omständighet och anhålla, att en effektiv utredning kommer till stånd, då avstyrker ändock utskottet och grundar avstyrkandet icke på någon gjord, ingående undersökning om behovet och riktigheten av motionärens framställning, utan endast bygger på en promemoria, som man fått i sin hand från marinstaben. Detta är ett mycket enkelt och bekvämt sätt, men jag åtminstone tror icke, att det är nyttigt och gagneligt att så gå till väga.

Det är möjligt, att en och annan av dem, som varit med om att avstyrka denna sak, grundat sin uppfattning på att en omorganisation skulle bli dyrare än den nuvarande och på denna grund ansett klokt att icke släppa fram denna fråga. Men jag undrar för min del vad det ligger för verkligt förnuft uti att landet offrar miljoner på försvarsändamål och sedermera knusslar med några tusentals kronor, när det gäller att få de dyrbara försvarsmedlen verkligt effektiva. Och effektivitet blir det genom god och målmedveten organisation.

För att få en god organisation gäller det icke minst att rekrytera flottans underbefäl med dugligt folk, som vill komma fram. För att kunna få dessa rekryteringar effektiva, måste naturligtvis något göras för ändamålet. Nu klagas det från alla håll, att det icke går att rekrytera flottan med underbefäl. Till svaromål på min motion säges, bland annat, att det råder brist på stampersonal och att detta varit en anledning till, att mobiliseringen ej gick så bra, som önskligt hade varit. Och det är klart att, så länge stora brister beträffande stampersonalen förefinnas, kommer organisationens smidighet att därpå bli lidande.

Jag vill med det sagda hava framhållit, att, då denna fråga nu naturligtvis av riksdagen kommer att avslås, jag dock byggt min framställning på reella skäl i syfte att bidraga till en god och effektiv organisation för vår flottas vidkommande. Jag hoppas i alla fall, att de vederbörande, som närmast hava detta vapen om hand, ändock skola göra något för en omorganisation av underbefälskåren, då därigenom kan vinnas mycket för flottans effektiva organisation.

Ang. omorganisation av vissa förhållanden vid flottans stationer. (Forts.)

Herr Ericson, Hans: Herr greve och talman! Med anledning av den föregående ärade talarens yttrande om de brister, som gjorde sig märkbara vid flottans mobilisering, skulle jag vilja påpeka, att vad beträffar fartygens utrustande och sättande i stridsfärdigt skick, säkerligen ingenting brast. Chefen för marinstaben har tvärtom i sin promemoria sagt, att mobiliseringen gick vida hastigare och bättre, än man vågat räkna med.

Jag ber vidare att få framhålla det förhållandet, att då utskottet varit med om ett sådant yttrande, att vissa av de i motionen gjorda erinringarna varit berättigade, har man därmed egentligen syftat på vad motionären anmärkt, att en och annan värnpliktig icke erhållit sådan kommendering, som speciellt passade honom. Men man får icke låta falla ur minnet, att flottan aldrig haft en försöksmobilisering, och att vad man därför kunde bygga på endast var beräkningar. Nu var händelsen den, att när flottan mobiliserades, upphörde handelssjöfarten som genom ett trollslag, och på grund av, att ett stort antal värnpliktige därigenom blevo fria, inströmmade dessa i stor massa till stationerna. Jag vill även erinra om, att flottan icke fullständigt mobiliserades vid detta tillfälle, vilket vållade svårighet att taga hand om alla dessa värnpliktige, som kommo in.

En annan svårighet, som vidlådde mobiliseringen, var att man led brist på befäl, alldeles som motionären påpekat. Den utredning, som gjorts, visar, att mera befäl är behövligt, än som upptagits i den nuvarande planen.

Beträffande motionärens uttalande om rekryteringen av flottans officerskår från underofficerskåren, har den frågan varit föremål för åtskilliga utredningar, den senaste under den förre sjöministerns tid. I den utredningen deltogo två underofficerare, och kommissionen kom till det enhälliga resultat, att man icke borde gå denna väg. Skall emellertid det oaktat denna väg beträdas, faller det av sig självt, att man befordrar de dugligaste underofficerarne och gör dem till stationsofficerare. Men de dugligaste behöva vi ombord å flottans fartyg mycket bättre, och om man skall befordra dem till officerare och sätta dem på kompanierna på land, så är man utav med dem för den viktigaste tjänsten, nämligen den ombord å fartygen.

Motionären uttalade även, att det hade hållits ett föredrag inom sjöofficerssällskapet i Karlskrona angående organisationen av flottans underofficerare och sjömanskåren. Det var ett mycket tilltalande föredrag, sade han, som där hölls av en officer, och det kan vara riktigt. Men motionären glömde säga, att åtskillig diskussion följde efter detta föredrag, och att det icke framgick någon enhällig stämning därav. Jag tror således icke, att det är skäl att nu göra någon framställning i detta ärende, utan hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 11—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 25 och 26.

Lades till handlingarna.

Punkterna 27 och 28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Lades till handlingarna.

Punkterna 57—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr *Strömberg* väckte en motion, nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd m. m.

Denna motion hänvisades till lagutskottet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 72, till Konungen angående utredning rörande arméns gifta underofficerares inkvarteringsförhållanden.

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Jag ber få föreslå, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande nr 1 samt sist å samma lista de i dag för första gången bordlagda ärenden.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.